

Δρ ΜΑΞΙΜΟΣ ΧΑΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΔΙΑΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ (ΔΣΟ)

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ, ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΑΠΟΧΡΩΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΑΝΤΙΣΥΣΤΗΜΙΚΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ ΣΤΗΝ ΕΕ*

Είσαγωγή

Η Εύρωπη, μετά από δύο παγκοσμίους πολέμους στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα, οι οποίοι προκάλεσαν απώλειες εκατομμυρίων ανθρώπων ζωών και ανυπολόγιστες υλικές καταστροφές στις χώρες της ήπείρου, αποφάσισε να συστήσει ισχυρούς θεσμούς που θα απέτρεπαν την επανάληψη ανάλογων γεγονότων.

Έτσι, οί, λεγόμενοι, πατέρες της Εύρωπης, γεννίτορες του ιστορικού έγχειρήματος της Ένωμένης Εύρωπης, έπεδίωξαν με θεσμοθετημένες παρεμβάσεις να επιτύχουν την υπέρβαση των απειλητικών έθνικισμών και των ύπονομευτικών ανταγωνισμών, αλλά και την έμπέδωση μις ένιαίας εύρωπαϊκής ταυτότητας, ή όποια, χωρίς να καταργεί τίς έπί μέρους έθνικές ταυτότητες, να ισχυροποιεί τί συνοχή της ήπείρου. Καθοριστικό συνθετικό στοιχείο αυτής της ταυτότητας αποτέλεσε, έξ αρχής και άνευ ούδεμίας άμφιβολίας, και ή χριστιανική πολιτισμική κληρονομιά, ή όποια σφράγισε ανεξίτηλα την ιστορία της Εύρωπης και καθόρισε την διαμόρφωση του σύγχρονου Εύρωπαϊού. Δέν πρέπει να λησμονούμε ότι πολιτικοί ήγέτες όπως ό Άντενάουερ, ό Ντέ Γκώλ, ό

---

* Τό άρθρο βασίζεται στην Εισήγηση του Γενικού Γραμματέα της Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης Όρθοδοξίας (ΔΣΟ), Δρ Μάξιμου Χαρακόπουλου στην Ήμερίδα της Όμάδας Έργασίας του Εύρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος (ΕΛΚ) για τόν Διαπολιτισμικό και Διαθρησκευτικό Διάλογο με θέμα «Επαναπροσεγγίζοντας τόν Διάλογο της Εύρωπαϊκής Ένωσης με τίς θρησκείες (Άρθρο 17 της Συνθήκης της Λισαβόνας) υπό το φώς των Διακηρύξεων της Δια-Κοινοβουλευτικής Ένωσης (IPU)», που πραγματοποιοιήθηκε στις Βρυξέλλες στις 3 Μαρτίου 2026.

ντέ Γκάσπερι ή ο Ντελόρ, οί όποιοι εξέφρασαν τό γνήσιο μεταπολεμικό ευρωπαϊκό πνεύμα, υπήρξαν χριστιανοί, πού δέν έκρυβαν τήν άφετηρία της κοσμοαντίληψής τους¹.

Ό Κωνσταντίνος Καραμανλής, κατά τήν όμιλία του μετά τήν ύπογραφή τής συνθήκης προσχώρησης τής Έλλάδος στήν τότε Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), πού μετεξελίχθηκε στήν Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), περιέγραψε εύστόχως τήν ουσία τής ευρωπαϊκής ταυτότητας. *“Όπως σημείωνε, για τήν Έλλάδα «Η Ευρώπη μέ τό έλληνικό της όνομα, τής εΐναι οικείος χώρος, άφού ό πολιτισμός της εΐναι σύνθεση του έλληνικού, του ρωμαϊκού και του χριστιανικού πνεύματος. Μιά σύνθεση, στήν όποία, όπως εΐπα και άλλοτε, τό έλληνικό πνεύμα εισέφερε τήν ιδέα τής έλευθερίας, τής αλήθειας και τής όμορφιας. Τό ρωμαϊκό πνεύμα τήν ιδέα του κράτους και του δικαίου. Και ό Χριστιανισμός τήν πίστη και τήν άγάπη»*².

Όστόσο, αυτή ή άναμφισβήτητη πραγματικότητα τής δημιουργικής λειτουργίας του χριστιανισμού στήν Ευρώπη δέν θεωρείται πλέον ως αυτονόητη, καθώς συχνά παραγκωνίζεται, άποσιωπάται ή και έξοβελίζεται. Τό δάχτυλο επί τόν τύπον τών ήλων έθεσε μιά άπό τίς πιό φωτεινές μορφές τής Οικουμενικής Όρθοδοξίας, ό άείμνηστος Αρχιεπίσκοπος Άλβανίας Άναστάσιος, έπισημαίνοντας ότι *«ή Ευρώπη έκανε ένα φοβερό λάθος. Σνόμπαρα, ύπονόμευσε τόν χριστιανισμό, δημιούργησε ένα κενό πίστεως. Και μιά Ευρώπη χωρίς πίστη δέν ξέρω άν θά άντέξει»*³.

Γιατί, όμως, ή Ευρώπη «σνόμπαρα», λησμόνησε ή άπομακρύνθηκε άπό τίς χριστιανικές της ρίζες; Αύτός ό θρησκευτικός άποχρωματισμός συνέβαλε στήν ένίσχυση τής ευρωπαϊκής ταυτότητας και τής ευρωπαϊκής συνοχής ή ένδυνάμωσε τόν ευρωσκεπτικισμό και φυγόκεντρες τάσεις, ένίσχυσε άντισυστημικές συμπεριφορές και άκροδεξιούς σχηματισμούς και, έντέλει, ύπονόμευσε τό

¹ Σχετικά στό Στάθης Ν. Καλύβας, *Η άνοδος τής χριστιανοδημοκρατίας στήν Ευρώπη*, Ίνστιτούτο Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής και Ποιότητα, 2003.

² Κωνσταντίνος Σβολόπουλος (γεν. έπιμ.), *Κωνσταντίνος Καραμανλής: Αρχείο, γεγονότα και κείμενα*, Αθήνα 1994, τ. 11, «Όμιλία Καραμανλή μετά τήν ύπογραφή τής Συνθήκης Προσχώρησης», 28 Μαΐου 1979, σ. 144.

³ Αρχιεπίσκοπος Άλβανίας Άναστάσιος: *Νά άντισταθοΰμε στήν παρακμή*, Συνέντευξη στόν Άλέξη Παπαχελά και στήν εφημερίδα Καθημερινή 31.12 2017. <https://www.kathimerini.gr/opinion/interviews/941365/archiepiskopos-alvanias-anastasios-na-antistathoyme-stin-parakmi/>

ευρωπαϊκό έγχειρµα; Στο έρώτηµα αυτό θά επιχειρήσει νά απαντήσει τό παρόν άρθρο.

Ό διάλογος γιά τό Μέλλον τής Εύρώπης

Η Εύρώπη, τίς τελευταίες δεκαετίες, εἶναι ἐμφανές ὅτι ὑποτίµησε τόν ρόλο πού διαδραµατίζει ἡ ἱστορική ταυτότητα γιά τήν ευρωπαϊκή συνοχή καί ἐστίασε πρωτίστως στό πεδίο τής οἰκονοµίας –ἡ Κοινή Ἀγροτική Πολιτική εἶναι ἡ πρώτη κοινή πολιτική πού υἰοθέτησε ἡ ΕΕ- καί στό κοινό δικαϊκό πλαίσιο. Ὅπως ἤδη εἰπώθηκε τό ἱστορικό πείραµα τής Ἐνωµένης Εύρώπης στόχο εἶχε τήν εἰρήνη καί τήν ἀποφυγή τῶν ὀλέθριων συνεπειῶν τοῦ πολέμου.

Δυστυχῶς ὅµως οὔτε καί αὐτή ἡ εἰρήνη στή γηραιά ἡπειρο εἶναι πλέον δεδοµένη, καθῶς οἱ πολεµικές ἀναμετρήσεις πού ἔχουν ἐπανακάµψει, ἀκόµη καί ἐντός τοῦ ευρύτερου ευρωπαϊκοῦ χώρου, ἀπειλοῦν νά διευρυνθοῦν ἀκόµη περισσότερο, βάζοντας µιά δραµατική τελεία στή μακρά μεταπολεµική εἰρηνική ἀνάπτυξη καί εὐημερία.

Οἱ ραγδαίες παγκόσµιες ἀνακατατάξεις ἀνατρέπουν τίς ἕως πρόσφατα βεβαιότητες. Πολεµικές συγκρούσεις τεραστίας κλίµακος, τόσο ὡς πρός τά στρατιωτικά μέσα πού χρησιµοποιοῦνται ὅσο καί ὡς πρός τή συµμετοχή τῶν κρατῶν πού ἐµπλέκονται, ἀναδεικνύουν ἕνα διεθνές τοπίο οἰονεῖ παγκοσµίου πολέμου⁴.

Χωρίς ἀµφιβολία, ὁ ρόλος τής Εύρώπης σέ αυτό τό νέο περιβάλλον δέν εἶναι ὁ ἀναµενόµενος. Κατά κοινή ὁµολογία, ἀκολουθεῖ ἀντί νά ὀδηγεῖ ἢ νά ἐπιπρεάζει⁵. Θά ἀνέµενε κανεῖς ὅτι οἱ παραπάνω διαπιστώσεις θά εἶχαν σηµάινει συναγερµό στά κράτη-μέλη, καί τήν ἔναρξη μιᾶς οὐσιαστικῆς συζήτησης

⁴ Νά σηµειωθεῖ ὅτι κατά τή συγγραφίη τοῦ παρόντος άρθρου ἦταν ἐν ἐξελίξει πολεµικές συγκρούσεις στήν Οὐκρανία, ἤδη στό πέµπτο ἔτος, μεταξύ τής Ρωσίας καί τής Οὐκρανίας, στή Μέση Ἀνατολή, μεταξύ ΗΠΑ-Ἰσραήλ καί Ἰράν, καθῶς καί Ἰσραήλ καί Λιβάνου, ἐνῶ ἐµπλοκή εἶχαν καί σχεδόν ὅλες οἱ χώρες τοῦ Περσικοῦ Κόλπου, ὁ πόλεμος μεταξύ Πακιστάν-Αφγανιστάν, καί διάφορες συγκρούσεις στήν ἀφρικανική ἡπειρο.

⁵ Εἶναι χαρακτηριστικά τά ὅσα ἀνέφερε γιά τό μέλλον τής Εύρώπης ὁ Ἰταλός πρόην πρωθυπουργός καί Διοικητής τής Εύρωπαϊκῆς Κεντρικῆς Τράπεζας, Μάριο Ντράγκι, κατά τή διάρκεια ἀναγόρευσής του σέ ἐπίτιμο διδάκτορα, στό πανεπιστήµιο τής Louvain, στό Βέλγιο. Σέ αὐτήν τήν ὁµιλία ὁ Ντράγκι προειδοποίησε ὅτι ἡ Εύρώπη ἔχει μπροστά της ἕνα μέλλον, κατά τό ὅποιο κινδυνεύει νά διχαστεῖ, νά εἶναι ὑποτελής καί νά ἀποβιοµηχανοποιηθεῖ, καί ξεκαθάρισε ὅτι ἢ θά μετατραπεῖ σέ πραγµατική ὁµοσπονδία κρατῶν, μέ τήν φιλοδοξία νά εἶναι µιά µεγάλη δύναµη, ἢ θά κινδυνεύσει νά µείνει στό περιθώριο. <https://www.euronews.com/my-europe/2026/02/02/eu-must-become-a-genuine-federation-to-avoid-deindustrialisation-and-decline-draghi-says>

για τó μέλλον τῆς Εὐρώπης, τὴν ἀνάγκη ἐμβάθυνσης, μὲ κοινή ἐξωτερική καὶ ἀμυντική πολιτική⁶, ἀλλὰ καὶ ἐνίσχυσης τῶν ἀξιακῶν πυλώνων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ οἰκοδομήματος.

Ὡστόσο, ὁ ἀτελής, κατὰ τὴ γνώμη μας, διάλογος γιὰ τó Μέλλον τῆς Εὐρώπης⁷, στὸν ὁποῖο δέν ὑπῆρξε καμιά ἀναφορά στὶς χριστιανικὲς ρίζες καὶ ἀξίες τῆς Εὐρώπης, δέν δικαιώνει ἀπλᾶ τὸν Ἀναστάσιο καὶ ὅσους ἐπιμένουν νά ὑπενθυμίζουν τοὺς κινδύνους πού ἐλλοχεύουν ἀπὸ τὴν ἀπομάκρυνση τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τοὺς βασικούς της πυλώνες. Εἶναι μιά ἀφορμὴ σκεπτικισμοῦ γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότητά τοῦ ἄρθρου 17 τῆς Συνθήκης της Λισαβόνας γιὰ τὸν διάλογο τῆς ΕΕ μὲ τὶς θρησκείες. Ὁ σκεπτικισμὸς αὐτὸς ἀναδείχθηκε καὶ μὲ τὴν πρωτοβουλία τῆς Ὁμάδας Ἐργασίας τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος γιὰ τὸν Διαπολιτισμικὸ καὶ Διαθρησκευτικὸ Διάλογο⁸, στὸ πλαίσιο ἡμερίδας στὴν ἔδρα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου μὲ θέμα τὴν Ἐπανεξέταση τοῦ διαλόγου μεταξὺ ΕΕ καὶ θρησκειῶν, τó γνωστὸ ἄρθρο 17 τῆς συνθήκης της Λισαβόνας⁹.

⁶ Ἡ κοινή ἐξωτερική πολιτική καὶ πολιτικὴ ἀσφάλεια τῆς ΕΕ (ΚΕΠΠΑ) θεσπίστηκε τó 1993 καὶ ἔχει ἐνισχυθεῖ μὲ μεταγενέστερες Συνθήκες. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/158/εξωτερικη-πολιτικη-στοχοι-μεσα-και-επιτευγματα>

⁷ Στὶς 10 Μαρτίου 2021, ὁ Πρόεδρος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου Ντέιβιντ Σασόλι, ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Πορτογαλίας Ἀντόνιο Κόστα, ἐκ μέρους τοῦ Συμβουλίου τῆς ΕΕ, καὶ ἡ Πρόεδρος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐπιτροπῆς Οὐρσουλα φὸν ντέρ Λάιεν ὑπέγραψαν τὴν Κοινὴ Δίπλωση γιὰ τὴ Διάσκεψη γιὰ τó Μέλλον τῆς Εὐρώπης. Ἡ δέσμευσί τους ἦταν ἀπλῆ: νά ἐπιτρέψουν, μὲσω μιάς ἀσκίσης ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ πάνω, ἐπικεντρωμένης στοὺς πολίτες, σέ ὅλους τοὺς Εὐρωπαίους νά ἔχουν λόγο σχετικά μὲ τὶς προσδοκίες τοὺς ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωσι καὶ νά διαδραματίσουν μεγαλύτερο ρόλο στὴ διαμόρφωση τοῦ μέλλοντος τῆς Ἐνωσις. Στὶς 9 Μαΐου 2022, μετὰ ἀπὸ μῆνες ἔντονων διαβουλεύσεων, ἡ Διάσκεψη ὁλοκλήρωσε τὶς ἐργασίες της, ὑποβάλλοντας ἔκθεση σχετικά μὲ τó τελικὸ ἀποτέλεσμα πού περιλαμβάνει 49 προτάσεις πρὸς τὰ τρία θεσμικά ὄργανα τῆς ΕΕ. Conference on the Future of Europe -REPORT ON THE FINAL OUTCOME May 2022 <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20220509RES29121/20220509RES29121.pdf>

⁸ Ἡ Ὁμάδα Ἐργασίας τοῦ ΕΛΚ γιὰ τὸν «Διαπολιτισμικὸ καὶ Θρησκευτικὸ Διάλογο» εἶναι ἡ μόνη πολιτικὴ ὁμάδα στὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινοβούλιο πού ἐδῶ καὶ 25 χρόνια διατηρεῖ μιά μόνιμη δομὴ γιὰ νά φέρνει κοντὰ πολιτικούς καὶ θρησκευτικούς ἡγέτες γιὰ τὴν προώθηση τοῦ διαλόγου καὶ τῆς ἀμοιβαίας κατανόησης. <https://www.eppgroup.eu/el/grafeio-tyroy/neoi-symproredroi-gia-ton-diapolitismiko-kai-diathriskeytiko-dialogo>

⁹ Ἄρθρο 17 ΣΛΕΕ: Διάλογος μὲ ἐκκλησίες καὶ θρησκευτικὲς καὶ φιλοσοφικὲς ὁργανώσεις. Τὰ θεσμικά ὄργανα τῆς ΕΕ διεξάγουν τακτικὸ δομημένο διάλογο μὲ ἐκπροσώπους ἐκκλησιῶν καὶ θρησκευτικῶν, μὴ ὁμολογιακῶν καὶ φιλοσοφικῶν ὁργανώσεων, βάσει τοῦ ἄρθρου 17 τῆς Συνθήκης γιὰ τὴ Λειτουργία τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσις (ΣΛΕΕ). Αὐτὸς ὁ διάλογος, ὁ ὁποῖος λαμβάνει τὴ μορφή συναντήσεων ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἢ συζητήσεων σέ ἐπίπεδο ἐργασίας, ἐπικεντρώνεται σέ ζητήματα πολιτικῆς στὴν εὐρωπαϊκὴ ἀτζέντα. Ἀνάγεται σέ προηγουμένως προ-

Τό ζήτημα της χριστιανικής ταυτότητας της Ευρώπης

Οί πρώτες προσπάθειες για τήν ένοποίηση της Ευρώπης είχαν ως αποτέλεσμα τήν Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, πού ιδρύθηκε τό 1951, ως πρώτο βήμα για τί διασφάλιση διαρκούς ειρήνης. Σέ συνέχεια, τό 1957, μέ τί Συνθήκη της Ρώμης, ιδρύεται ή Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), για νά καταλήξει στην Ευρωπαϊκή Ένωση¹⁰.

Τά μέλη της ΕΟΚ συμφώνησαν, μεταξύ άλλων, νά ένώσουν τίς δυνάμεις τους για νά διατηρήσουν και νά ένισχύσουν τήν ειρήνη και τήν έλευθερία, και νά καλέσουν και άλλους λαούς της Ευρώπης πού συμφωνούν μέ αυτά τά ιδανικά νά συμμετέχουν και αυτοί στις προσπάθειές τους¹¹.

Επιπλέον, συμφώνησαν νά άσπαστούν τίς άρχές του Χάρτη των Ένωμένων Έθνων, ό όποιος στό προοίμιο, επίσης, περιέχει μιá γενική έκκληση για τί διατήρηση της ειρήνης και της διεθνούς ασφάλειας και τόν σεβασμό των άνθρωπίνων δικαιωμάτων, ένφ στους Σκοπούς και τίς Άρχές της Χάρτας σημειώνεται, μεταξύ άλλων, ότι επιδιώκεται «ή επίτευξη διεθνούς συνεργασίας για τήν επίλυση διεθνών προβλημάτων οικονομικού, κοινωνικού, πολιτιστικού ή άνθρωπιστικού χαρακτήρα και ή προώθηση και ένθάρρυνση του σεβασμού των άνθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών έλευθεριών για όλους, χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας»¹².

Η θρησκεία, δηλαδή, άποτελεί ένα βασικό συστατικό της ταυτότητας των πολιτών της ΕΕ, πού πρέπει νά άναγνωρίζεται, ως βασικό άνθρώπινο δικαίωμα, και νά γίνεται σεβαστό από τούς ευρωπαϊκούς θεσμούς.

Υπενθυμίζεται ότι, μέχρι τό 1980, στην ΕΟΚ συμμετείχαν κυρίως καθολικοί, διαμαρτυρούμενοι και άγγλικανοί Χριστιανοί. Μέ τήν ένταξη, άρχικώς, της Ελλάδας και άκολούθως, της Κύπρου, της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, πλέον και οί Όρθόδοξοι έχουν σοβαρή έκπροσώπηση, πού άναμένεται νά αύξηθει μέ τήν διεύρυνση στα δυτικά Βαλκάνια (Σερβία, Βόρεια Μακεδονία

τοβουλίες, όπως αυτή πού ξεκίνησε τό 1994 από τόν Ζάκ Ντελόρ —«Μιά ψυχή για τήν Ευρώπη»— ή όποία άναζητούσε τρόπος για τήν οικοδόμηση μιáς ήθικης και πνευματικής διάστασης στην ευρωπαϊκή όλοκλήρωση και τί διαμόρφωση πολιτικής. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2018\)614658](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2018)614658)

¹⁰ <https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59> el

¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0023>

¹² <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-1>

καί Ἀλβανία) καί τήν ἑνταξιακή πορεία χωρῶν ὅπως ἡ Οὐκρανία, ἡ Μολδαβία καί ἡ Γεωργία.

Θά πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι τό ζήτημα τῆς χριστιανικῆς ταυτότητας τῆς Εὐρώπης εἶχε τεθεῖ καί ὅταν καταρτιζόταν τό Σύνταγμα τῆς Εὐρώπης τό 2005. Τότε, ὁμως, ὀρισμένα εὐρωπαϊκά κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἤγειραν ἐνστάσεις, καθῶς θεώρησαν ὅτι θά ἀποτελοῦσε ἐμπόδιο στή διεύρυνση τῆς ΕΕ μέ τήν ἑνταξη σέ αὐτή χωρῶν μέ μουσουλμανικούς πληθυσμούς, ὅπως ἡ Τουρκία, ἡ τήν ἐνσωμάτωση μουσουλμάνων μεταναστῶν. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ ὑπόθεση νά παραπεμφθεῖ στίς ἑλληνικές καλένδες. Εἶναι φανερό, ὁμως, ὅτι σήμερα τό περιβάλλον ἔχει ἀλλάξει, ὑπό τό βάρος τῶν ἐξελίξεων. Ἡ θρησκεία στήν πολιτική ἔχει εἰσελθεῖ καί πάλι στήν ἡμερήσια διάταξη προβληματισμοῦ. Χαρακτηριστικές εἶναι οἱ ἀποφάσεις τῆς Δια-Κοινοβουλευτικῆς Ἐνώσης (IPU) γιά τήν σημασία τοῦ διαλόγου θρησκευτικῶν καί κοινοβουλευτικῶν θεσμῶν. Συγκεκριμένα, τά Ἀνακοινωθέντα πού υἰοθέτησε ἡ IPU κατά τίς διαδοχικές Κοινοβουλευτικές Διασκέψεις γιά τόν Διαθρησκευτικό Διάλογο, πού διοργάνωσε στό Μαρακές (Ιούνιος 2023) καί στήν Ρώμη (Ιούνιος 2025) ἀναγνωρίζουν τή σημασία καί τόν ρόλο πού μπορεῖ νά διαδραματίσει ὁ θρησκευτικός παράγοντας στήν διεθνή πολιτική.

Τά ἐν λόγῳ διακηρυκτικά κείμενα περιλαμβάνουν μιά σειρά γενικῶν συστάσεων πρὸς τά ἔθνη καί περιφερειακά κοινοβούλια καί ἐν γένει τοὺς κοινοβουλευτικούς, προκειμένου νά δημιουργηθοῦν οἱ προϋποθέσεις γιά διάλογο καί συνεργασία μέ τοὺς θρησκευτικούς θεσμούς καί πρόσωπα. Μεταξύ αὐτῶν τῶν συστάσεων, ξεχωρίζουμε αὐτή ἀπὸ τό Μαρακές (2023): «[Τά Κοινοβούλια] νά συνεργαστοῦν μέ τοὺς θρησκευτικούς ἡγέτες καί κοινότητες, ὥστε νά συνδράμουν στήν οἰκοδόμηση τῆς ἀλληλεγγύης καί νά ἀντιμετωπίσουν ἀποτελεσματικά τίς μείζονες προκλήσεις τῶν καιρῶν μας, ὅπως ἡ φτώχεια καί ἡ ἀνισότητα, ἡ κλιματική ἀλλαγὴ, οἱ συρράξεις καί ὁ πόλεμος, καθῶς καί ἡ ἐκτεταμένη ἐξάρτηση, ὑπερκατανάλωση καί οἱ ψηφιακές τεχνολογίες, συμπεριλαμβανομένων τῶν ἀρνητικῶν χρήσεων τῆς τεχνητῆς νοημοσύνης»¹³.

Πρὸς τήν ἴδια κατεύθυνση, καί ἡ σύσταση τοῦ Ἀνακοινωθέντος τῆς Ρώμης (2025): «[Ὅλα τά Κοινοβούλια] νά ἐγκαθιδρύσουν ἢ νά ἐνισχύσουν κοινοβου-

¹³ Inter-Parliamentary Union, Marakesh Communiqué, adopted during the Parliamentary Conference on Interfaith Dialogue, Marrakesh, 15 June 2023, διαθέσιμο στό: <https://www.ipu.org/file/17036/download>.

λευτικά σώματα ή μηχανισμούς άφιερωμένους στον διαθρησκευτικό και διαπολιτισμικό διάλογο, και να προωθοῦν δομημένες συνεργασίες με τούς θρησκευτικούς δρώντες»¹⁴.

Αυτές τίς γενικές συστάσεις, ή Διακοινοβουλευτική Συνέλευση Ὁρθοδοξίας (ΔΣΟ)¹⁵ ἐπιχειρεῖ νά τίς μεταφράσει σέ ὑλοποιήσιμες και ρεαλιστικές πρωτοβουλίες. Για τόν λόγο αυτό, ή ΔΣΟ ἐνθάρρυνε τήν Ὁμάδα Ἐργασίας τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος για τόν Διαπολιτισμικό και Διαθρησκευτικό Διάλογο νά πραγματοποιήσει στήν ἔδρα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου σχετική ἐκδήλωση, προκειμένου νά συζητηθεῖ ή «χημεία» μεταξύ τοῦ Ἄρθρου 17 τῆς Συνθήκης τῆς Λισαβόνας τῆς ΕΕ και τῶν συστάσεων τῆς IPU. Συνεπῶς, ή ἐπαναπροσέγγιση τοῦ Ἄρθρου 17 τῆς Συνθήκης τῆς Λισαβόνας μέ σκοπό τήν δυναμικότερη ἐφαρμογή του μέσα ἀπό τό πρίσμα τῶν συστάσεων τῆς IPU ἀποτελεῖ πρόταση τῆς ΔΣΟ.

Πῶς θολώνει τό εὐρωπαϊκό ὄραμα

Στήν παρούσα συγκυρία διαπιστώνουμε, δυστυχῶς, ὅτι τό Διεθνές Δίκαιο, πού σφράγισε τόν μεταπολεμικό κόσμο, δέχεται ὑπονομευτικά πλήγματα. Ἡ ἰσχὺς εἶναι τό βασικό δόγμα πού ἐπικρατεῖ, παραμερίζοντας τούς θεσπισμένους κανόνες τῶν διεθνῶν ὀργανισμῶν. Παράλληλα, ὁ ἀναθεωρητισμός, ὡς τάση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἐπανακάμπτει μέ ἐντυπωσιακή ὀρμή, ἐκδηλώνοντας συμπεριφορές πού θεωρούσαμε ὅτι ἔληξαν μέ τόν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο¹⁶.

Ἡ Εὐρώπη, ἀντί νά ἀντιμετωπίσει τήν ἀναδυόμενη νέα κατάσταση, για μεγάλο χρονικό διάστημα εἶχε ἐπιδοθεῖ σέ ἀνεύθυνους νεωτερισμούς πού ἔρχονταν σέ ἀντίθεση μέ τίς παραδόσεις και τό πολιτισμικό της ὑπόβαθρο.

¹⁴ Inter-Parliamentary Union, Rome Communiqué, adopted during the second Parliamentary Conference on Interfaith Dialogue, Rome, 21 WeberJune 2025, διαθέσιμο στό: <https://www.ipu.org/file/21869/download>

¹⁵ Ἡ Διακοινοβουλευτική Συνέλευση Ὁρθοδοξίας (ΔΣΟ) εἶναι διακοινοβουλευτικό ὄργανο πού δημιουργήθηκε μέ πρωτοβουλία τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων τό 1993 στήν Ὁρμύλια Χαλκιδικῆς. Στούς κόλπους της δραστηριοποιούνται Ὁρθόδοξοι βουλευτές ἀπό 25 κράτη τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀμερικῆς και τῆς Ἀφρικῆς. Ἡ ἔδρα τῆς Ὁργάνωσης βρίσκεται στήν Ἀθήνα. Σχετικά στό <https://eia.org/poia-einai-i-d-s-o/>

¹⁶ Σχετικά και στό Χαρακόπουλος, «Ὁ ἀναθεωρητισμός τῆς Τουρκίας νά ἔχει συνέπειες, παρέμβαση στό πλαίσιο τῶν ἐργασιῶν τῆς EUROPOL», 26.10.2022, διαθέσιμο στό <https://www.newsbeast.gr/politiki/arthro/9098910/charakopoulos-o-anatheoritismos-tis-tourkias-na-echei-synepeies>

Δέν υπάρχει αμφιβολία ότι η ΕΕ είναι ο παράδεισος της ελευθερίας και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για τόν λόγο αυτό και συνιστά χώρο προορισμού εκατομμυρίων μεταναστών και προσφύγων απ' όλον τόν κόσμο¹⁷. Όμως, αυτή η επιτυχία, η οποία επιτάθηκε με τήν πτώση των σοσιαλιστικών καθεστώτων και τή σταδιακή ξνταξη αυτών των κρατών στήν ΕΕ, επέφερε άρχικώς τόν έφησυχασμό και, έν συνεχεία, άρκετές στρεβλώσεις. Η ιδιόμορφη άνοχή άπέναντι σέ συμπεριφορές νεοεισερχόμενων στήν γηραιά ήπειρο πού άντίκεινται στίς εύρωπαϊκές άρχές θολώνει τό εύρωπαϊκό όραμα. Η έπιχειρούμενη έπιβολή προτύπων ξένων πρós τήν εύρωπαϊκή παράδοση του διαφωτισμού, τής άνεκτικότητας και τής ισότητας θέτει σέ άμφισβήτηση τούς πυλώνες του εύρωπαϊκού οικοδομήματος¹⁸. Σύμφωνα με τά εύρήματα έρευνας του γαλλικού ίνστιτούτου δημοσκοπήσεων Ifop (24.11.2025) τό 87% των νεαρών μουσουλμάνων ήλικίας 15-24 έτών στή Γαλλία, στρέφεται πρós τό Ίσλάμ, έφαρμόζοντας άυστηρά τούς κανόνες του¹⁹.

Είναι προφανές, έπομένως, ότι τό πολυπολιτισμικό μοντέλο πού προωθήθηκε δέν λειτουργήσε όπως άναμενόταν²⁰. Θα πρέπει νά σημειωθεί ότι ένφ η Εύρώπη βρίσκεται άντιμέτωπη με τίς συνέπειες τής άποχριστιανοποίησης, στόν ισλαμικό κόσμο παρατηρείται άντίστροφη τάση, καθώς τό Ίσλάμ έπιβάλλεται ως πολιτική ταυτότητα²¹.

¹⁷ Ο πληθυσμός τής ΕΕ πού έχει γεννηθεί στό έξωτερικό έχει αύξηθει από περίπου 41 εκατομμύρια τό 2010 σέ πάνω από 63 εκατομμύρια τό 2024, άντιπροσωπεύοντας αύξηση από 10% σέ 14,1% του συνολικού πληθυσμού τής ΕΕ. The Immigrant Population in the European Union, <https://www.rfberlin.com/immigrant-population-eu/>

¹⁸ Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό πού άποκαλύφθηκε στήν Γερμανία όπου νεαροί μουσουλμάνοι ένεργούσαν ως «άστυνομία τής Σαρία», του ίερού ισλαμικού νόμου, και ήθελαν νά επιβάλλουν ως τιμωρία τόν λιθοβολισμό σέ σχολείο στό κρατίδιο τής Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας. Διαθέσιμο στό <https://www.protothema.gr/world/article/1457051/germania-ta-kapsonia-pou-ekanan-mousoulmanoι-mathites-pou-ithelan-na-epivalloun-ti-saria-se-sholeio/>

¹⁹ <https://www.tovima.gr/2025/11/26/world/to-aystiro-islam-kerdizei-edafos-stous-neous-tis-gallias-sygkrousi-me-tis-aksies-tis-xoras/>

²⁰ Σχετικά και στήν παρέμβαση Μάξιμου Χαρακόπουλου στή συνεδρίαση τής Ειδικής Διαρκούς Επιτροπής Εύρωπαϊκών Υποθέσεων και τής Διαρκούς Επιτροπής Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης τής Βουλής των Ελλήνων με θέμα «Οί πολιτικές του Εύρωπαϊκού Τρόπου Ζωής - Παρουσίαση του Προγράμματος τής Εύρωπαϊκής Επιτροπής έτους 2024», 1 Φεβρουαρίου 2024. Διαθέσιμο στό <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/ToKtirio/Fotografiko-Archeio/#96be92b6-cf7b-43b4-962f-b10800c0862f>

²¹ Όπως σημειώναμε πρίν μερικά χρόνια «Σέ αυτό τό φαινόμενο, θα πρέπει νά δοϋμε μερικά άκρως άνησυχητικά συμπτώματα πού πρέπει νά μās άφυσνίσουν. Τό πρώτο είναι ότι ό ίός του φονταμενταλισμού, οι ισλαμιστικές ιδέες βρίσκουν, δυστυχώς, εύκολα εύκόλα ότα και, μάλιστα,

Τήν ίδια ώρα καταγράφεται ραγδαία άνοδος άκροδεξιών κομμάτων, σέ όλoκληρη τήν Εϋρώπη, καί σάν άποτέλεσμα τής άποτυχίας τοϋ πολυπολιτισμικού μοντέλου²². Νά σημειωθεί ότι ως άποτέλεσμα τών εκλογών τοϋ Εϋρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΕΚ) τοϋ 2024 έχουμε ένα νέο πολιτικό τοπίο τόσο τής ΕΕ όσο καί τοϋ ΕΚ. Στο ΕΚ συμμετέχουν 701 μέλη. Τίς έδρες καταλαμβάνουν εϋρωβουλευτές από 203 έθνικά κόμματα, ενώ υπάρχουν καί 18 άνεξάρτητοι, γεγονός που αντικατοπτρίζει ύψηλό βαθμό πολιτικού κατακερματισμού.

Πλαί στίς παραδοσιακές ομάδες τό Εϋρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα (ΕΡΡ), τήν Προοδευτική Συμμαχία Σοσιαλιστών καί Δημοκρατών (SD), τό Άνανεώστε τήν Εϋρώπη (Renew Europe), συνέχεια τής Συμμαχίας Φιλελεύθερων καί Δημοκρατών, καθώς καί τήν Άριστερά, εμφανίζονται ισχυρές ομάδες τής άκρας δεξιάς καί τοϋ εϋρωσκεπτικισμού²³.

Όπως διαπιστώνεται από τίς έργασίες τοϋ εϋρωκοινοβουλίου οί «πολιτικές διαρέσεις ακολουθοϋν πλέον δύο κύριες διαστάσεις: τήν ιδεολογική συνο-

---

μεταξύ τών νέων. Υποτίθεται ότι ή παγκοσμιοποίηση καί ή εξέπλωση κοινών πολιτισμικών προτύπων θά εξέλιερε τέτοιες συμπεριφορές. Κι όμως, τζιχαντιστές με τά πιο σύγχρονα κινητά, τάμπλετ καί ό,τι άλλο προσφέρει ή σύγχρονη τεχνολογία, δέν διστάζουν να δολοφονοϋν άθώους ανθρώπους γιατί άπλως δέν πιστεύουν σε όσα πιστεύουν ίδιοι. Η μαζικότητα που παίρνει ό ισλαμισμός, ή μετατροπή δηλαδή τής θρησκείας σε πολιτική ταυτότητα, έγινε φανερό όταν εκδηλώθηκε ή λεγόμενη άραβική άνοιξη. Αντί να άνθίσει ή δημοκρατία, ή μέσω τής δημοκρατίας να προαχθεί ή δικαιοσύνη καί ή ισότητα, άνοιξε τό «κουτί τής Πανδώρας» καί τό πάνω χέρι τό πήραν οπαδοί τής μισαλλοδοξίας καί τοϋ ολοκληρωτισμού». Μάξιμος Χαρακόπουλος, «Ο ίός τοϋ ισλαμικού φονταμενταλισμού στην Εϋρώπη», *ΒΗΜΑ τής Κυριακής*, 29.11.20, διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/print/nees-epoxes/o-ios-tou-islamiku-fontamentalismou-stin-eyropi>

²² Τά άποτέσματα τών εϋρωεκλογών στίς 9 Ιουνίου 2024 κατέδειξαν αυτήν τήν άπειλητική δυναμική τής άκροδεξιάς. Σχετικά στο «Ο φόβος έπιβεβαιώνεται - Η άκροδεξιά στοιχειώνει τήν Εϋρώπη», 10.6.24, διαθέσιμο στο <https://www.ertnews.gr/roi-idiseion/o-fonos-epivevaionetai-i-akrodeksia-stoixeiouei-tin-eyropi>

²³ Σημειώνεται ότι σήμερα στο Εϋρωκοινοβούλιο υπάρχουν οί εϋρωομάδες Οί «Πατριώτες για τήν Εϋρώπη», (ΡfΕ), που διαθέτει 84 εϋρωβουλευτές, καί είναι ή τρίτη μεγαλύτερη σε πολιτική δύναμη εϋρωομάδα. Σε αυτήν τήν εϋρωομάδα ξεχωρίζουν τά κόμματα Έθνική Συσπείρωση (Rassemblement national), προηγούμενος Έθνικό Μέτωπο, από τήν Γαλλία, τό Κόμμα Έλευθερίας τής Αυστρίας καί τό ισπανικό ΒΟΞ. Η «Εϋρώπη τών Κυρίαρχων Έθνών» (ΕSN), που είναι καί ή πιο ριζοσπαστική ομάδα από πλευράς δεξιάς, με τί μεγαλύτερη αντιπροσωπεία αυτή τοϋ κόμματος «Εναλλακτική για τί Γερμανία» (ΑfD). Στους παραπάνω να προστεθεί καί ή πιο μετριοπαθής εϋρωομάδα «Εϋρωπαίοι Συντηρητικοί καί Μεταρρυθμιστές» (ΕCR) με 71 εϋρωβουλευτές καί τέταρτη μεγαλύτερη τοϋ Εϋρωπαικού Κοινοβουλίου, όπου συμμετέχει τό κόμμα τής πρωθυπουργού τής Ιταλίας, «Άδελφοί τής Ιταλίας», αλλά καί τό κυπριακό άκροδεξιο κόμμα «Έθνικό Λαϊκό Μέτωπο» (ΕΛΑΜ). Οί πολιτικές ομάδες τοϋ Εϋρωπαικού Κοινοβουλίου. Διαθέσιμο στο <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/organisation-and-rules/organisation/political-groups>

χή και τήν ομαδική ταυτότητα, και τό χάσμα μεταξύ τοῦ Euroscepticism και τοῦ Europhilism, τό ὅποιο διαπερνᾶ τά ἰδεολογικά ὄρια και διαμορφώνει τόν σχηματισμό συνεκτικῶν ἐκλογικῶν συνασπισμῶν»²⁴.

Ἡ παραπάνω ἐξέλιξη ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα και τῆς διάχυσης ἰδεοληπτικῶν θεωριῶν, πού στόχευαν νά ξεριζώσουν παραδοσιακές εὐρωπαϊκές ἀξίες, ἀκόμη και τούς πυλώνες τοῦ κοινοῦ μας πολιτισμοῦ, ἀναδειχθῆκαν σέ κυρίαρχες πολιτικές μέσφ διαφόρων διαύλων, ἀκόμη και αὐτῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν θεσμῶν. Στήν οὐσία, γίναμε μάρτυρες τῆς ἐξαπόλυσης μιᾶς ἀναίτιας ἐπίθεσης στό ἑλληνορωμαϊκό, ἀλλά και χριστιανικό εὐρωπαϊκό παρελθόν²⁵. Φθάσαμε στό σημείο νά ἐορτάζουμε «Χριστούγεννα χωρίς Χριστό»²⁶. Νά ἐπιβάλλεται στό ὄνομα τῆς πολιτικῆς ὀρθότητος, ἓνας τεχνητός κώδικας εὐχῶν, ἀπό τόν ὅποιον διαγράφεται ὀτιδήποτε ἀναφέρεται στόν χριστιανισμό. Αὐτό εἶχε σάν ἀποτέλεσμα τήν διευρυνόμενη ἀποστασιοποίηση σημαντικοῦ τμήματος τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, τό ὅποιο ἔχει σχέση μέ τή χριστιανική πίστη, ἀπό τό κοινό εὐρωπαϊκό ὄραμα, τό ὅποιο, θεωρήθηκε ἀπό τμήματα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πληθυσμοῦ ὡς ζήτημα πού ἀφορᾶ ἀποκλειστικά τίς ἐλίτ²⁷.

²⁴ Ἀντώνης Παπακώστας, πρῶν στέλεχος ΕΕ και Ἐπιστημονικός Συνεργάτης, ΕΛΙΑΜΕΠ, Σπύρος Μπλαβοῦκος, Καθηγητής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, Κύριος Ἐρευνητής και Ἐπί κεφαλῆς Εὐρωπαϊκοῦ Προγράμματος «Ἀριάν Κοντέλλν», ΕΛΙΑΜΕΠ και Γιώργος Ματσούκας, Βοηθός Ἐρευνας, ΕΛΙΑΜΕΠ, *Οἱ Πολιτικές Ὁμάδες τοῦ νέου Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου: Πολιτικές Συγκλίσεις και Διαρρέσεις, Εὐρωπαϊκοί θεσμοί & πολιτικές*, ΕΛΙΑΜΕΠ, <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2025/12/Working-Paper-135-Blavoukos-Papakostas-Matsoukas-1.pdf>, Δημοσιεύθηκε στίς 11.12.2025.

²⁵ «Τί θά ἦταν ἄλλωστε ἡ Εὐρώπη χωρίς τήν ἑλληνική φιλοσοφία και ποίηση; ἡ τήν λεπτομερῆ καταγραφή και προσίληση τῆς ρωμαϊκῆς νομοθεσίας, ἰδίως σέ ὀτι ἀφορᾶ στό ἀστικό δίκαιο; Και βεβαίως τί θά ἦταν ἡ Εὐρώπη χωρίς τήν Ἁγία Γραφή, τίς Οἰκουμενικές Συνόδους, τά κείμενα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας; Γυρίζουμε πίσω και βλέπουμε συνεχῶς αὐτό τό χριστιανικό ἀποτύπωμα πού ἐν τέλει διαμόρφωσε τόν εὐρωπαϊκό πολιτισμό, πυροδότησε τήν εὐρωπαϊκή σκέψη, οἰκοδόμησε ἐντυπωσιακούς ναοούς ἡ δημιουργησε ἀνεπανάληπτης ὠραιότητας εἰκόνες και ἔργα τέχνης». Ὁμιλία ΓΓ τῆς ΔΣΟ Μάξιμου Χαρακόπουλου στήν Εἰδική Θεματική Συνεδρίαση «Ὁ ρόλος τῶν χριστιανικῶν ἀξιῶν στήν Εὐρώπη και τόν Κόσμο: Συγκλίσεις και Ἀποκλίσεις», στό πλαίσιο τῆς 30ης ἐπετειακῆς Συνέλευσης τῆς ΔΣΟ, Χαλκιδική, 30 Ἰουνίου 2023. Διαθέσιμο στό <https://www.maximos.gr/index.php/omilies/item/7130-omilia-gg-tis-dso-maksimou-xarakopoulou-stin-eidikiti-thematiki-synedriasi-o-rol-os-ton-xristianikon-a>

²⁶ Χαρακτηριστικό τό πρόσφατο γεγονός στή μεσαιωνική πλατεία Γκράν Πλάς, στίς Βρυξέλλες ὅπου ἔστησαν φάτνη μέ Χριστό, Παναγία και Ἰωσήφ χωρίς πρόσωπα γιά λόγους συμπεριλήπης. Σχετικά στό «Βρυξέλλες: Ἐστησαν φάτνη μέ Χριστό, Παναγία και Ἰωσήφ χωρίς πρόσωπα γιά λόγους συμπεριλήπης -Σφοδρές ἀντιδράσεις», <https://www.iefimerida.gr/kosmos/fatni-me-hristo-panagia-horis-prosopa-bryxelles>

²⁷ Ἡ πολυπληθέστερη θρησκεία στήν ΕΕ ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ὁ Χριστιανισμός, ὁ ὅποιος ἀντι-

Όμως, όπως, δίλωσε και ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος (ΕΛΚ) Manfred Weber «Ένα πράγμα είναι κοινό σε όλη την Ευρώπη: στο κέντρο κάθε χωριού και πόλης που θα διασχίσετε, θα δείτε μία χριστιανική εκκλησία. Ο Χριστιανισμός είναι χαραγμένος στο DNA της ηπείρου μας. Ο Χριστιανισμός είναι η ψυχή της Ευρώπης. Και εμείς, ως ΕΛΚ, είμαστε περήφανοι γι' αυτό»²⁸.

Ειδικότερα στην Ελλάδα, η σχέση των Ελλήνων με την Ορθοδοξία είναι ιδιαίτερα ισχυρή. Σύμφωνα με έρευνα της Διανέωσης με το ερώτημα «Τί πιστεύουν οι Έλληνες», περίπου 8 στους 10 δηλώνουν ότι πιστεύουν στον Θεό, δηλαδή ποσοστό 76,4%²⁹.

Είναι γεγονός, όμως, ότι εκτός από την απουσία μας στιβαρής ιδεολογικής συνεκτικότητας στον ευρωπαϊκό χώρο, που συνέβαλε στην υποχώρηση της Ευρώπης, αρνητικό ρόλο διαδραμάτισε και η αδυναμία των κρατών-μελών της ΕΕ να προχωρήσουν στην εμβάθυνση της πολιτικής ενοποίησης αλλά και τη συγκρότηση μίας συνεκτικής κοινής εξωτερικής και άμυντικής πολιτικής. Έγκαίρως είχε προειδοποιήσει για το πρόβλημα ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, ο οποίος «αναγνώριζε ότι η κρίση που διερχόταν η Ευρώπη ήταν πολύμορφη - νομισματική, οικονομική, πολιτική, κοινωνική και, κατά βάθος, αξιακή- και κατέληγε εντέλει σε κρίση της δημοκρατίας και των θεσμών. Πίστευε, όμως, ότι τα προβλήματα αυτά έπρεπε να αποτελέσουν κίνητρο για στενότερη συνεργασία, διότι μόνο μέσω αυτής θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν. Μόνο με την πολιτική της ένωση, η Ευρώπη θα μπορούσε να διασώσει τη δημοκρατία και την ανεξαρτησία της έναντι των δύο υπερδυνάμεων και να διαδραματίσει τον ρόλο που της ανήκε στην πορεία της ανθρωπότητας»³⁰.

προσώπευε το 72,8% του πληθυσμού της ΕΕ από το 2018. Σχετικά https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_the_European_Union#cite_note-EB2018-2 με παραπομπή στο Ευρωβαρόμετρο 2018.

²⁸ <https://www.thetrumpet.com/20644-weber-almost-every-village-in-europe-has-a-church>. Σχετικό και το πρόσφατο υπόμνημα της Γενικής Γραμματείας Θρησκευμάτων του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού (ΥΠΑΙΘΑ) με αριθμό 18022/Θ2/13.2.2026 προς στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (ΝΣΚ) σχετικά με προσφυγή της Ένωσης Αθών, στο οποίο ξεκαθαρίζεται ότι η διατήρηση των Τερων Εικόνων στις αίθουσες των Δικαστηρίων δεν προσβάλλει το δικαίωμα οποιουδήποτε σε δίκαιη δίκη, αλλά αποτελεί μία μακρά παράδοση, ήδη από την ίδρυση του νεότερου Ελληνικού Κράτους, η οποία συνδέεται με τον πολιτισμό και την ιστορική διαμόρφωση της ταυτότητας του Ελληνισμού αλλά και του αναντικατάστατου ρόλου της Ορθόδοξης Έκκλησίας. Διαθέσιμο στο <https://www.minedu.gov.gr/news/64472-16-03-26>

²⁹ <https://www.dianeosis.org/2024/04/ti-pistevoun-oi-ellines-tou-2024-a-meros/>

³⁰ Κωνσταντίνος Άρβανιτόπουλος-Χρήστος Αναστασίου, «Η ευρωπαϊκή επιλογή σπί μεταπολιτευτική έθνικη στρατηγική του Κωνσταντίνου Καραμανλή», στο *Μετά τι Μικρασιατική Κατα-*

Συμπεράσματα

Οί ρωγμές στο εύρωπαϊκό οικοδόμημα προκλήθηκαν στην πλέον άκαιρη στιγμή, καθώς αλλάζει ραγδαία τό διεθνές σύστημα. Έτσι, στην παρούσα φάση καί σέ συνθήκες συναγερμού καί γενικής κινητοποίησης απέναντι στις μεγάλες προκλήσεις, πού έχουν σκοπό τί χειραφέτηση τής Εύρώπης στόν νέο αναδυόμενο πολυπολικό κόσμο, εγείρεται τό πρόβλημα τής νέας εύρωπαϊκής ταυτότητας. Ποιά θά εἶναι, δηλαδή, τά συστατικά στοιχεία συγκρότησης τοῦ Εύρωπαϊού τοῦ μέλλοντος, ὁ ὁποῖος, χωρίς νά ἀπεμπολήσει τίς ἐθνικές του καταβολές, θά νοιώθει ταυτόχρονα ὡς Εύρωπαῖος πολίτης, καί ὡς τέτοιος θά διακρίνεται στό παγκόσμιο χωριό.

Σέ αὐτή τί συγκυρία, οἱ παραδόσεις τοῦ Χριστιανισμοῦ, μέ ὅλες τίς ἐκφάνσεις του, ὅπως τήν Ὁρθοδοξία, τόν Καθολικισμό καί τίς μεταρρυθμιστικές Ἐκκλησίες, μποροῦν καί πρέπει νά συνεισφέρουν στό ἀξιακό ὄπλοστάσιο τής Εύρώπης. Ἄλλωστε, ἔχουν ἤδη καταγραφεί δείγματα στιβαρῆς προτάξης στις ἀντιχριστιανικές τάσεις, ὅπως γιά παράδειγμα ἡ ὑποχρεωτική παρουσία σταυρῶν στις εἰσόδους ὄλων τῶν δημοσίων κτηρίων στή Βαυαρία μέ τήν ἐφαρμογή τοῦ νόμου *Kreuzpflicht* (ὑποχρεωτικός ὁ σταυρός), ἀπό τό 2018³¹.

Πρόκειται, λοιπόν, γιά μιὰ διαδικασία πού δέν μπορεῖ νά κριθεῖ ὀπισθοδρομική, καθώς προσφέρει τό ἠθικό πλαίσιο πού σήμερα στερεῖται ἡ κυνικά ρεαλιστική πρακτική τῶν διεθνῶν σχέσεων. Γιατί ὁ σεβασμός στην ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου καί τῶν ἐθνῶν, ἡ ἀνωτερότητα τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν ἐπί τῶν ὑλικῶν, ἡ σημασία τῆς ἠθικῆς στάσης στην πολιτική ἐκπορεύονται ἀπό τόν πυρῆνα τῆς χριστιανικῆς παράδοσης. Καί εἶναι ἀξίες πού ἔχει ἀνάγκη ἕνας κόσμος πού διολισθαίνει στην πλέον στενή ἔννοια τῆς ἐξυπηρέτησης τῶν ἰδιοτελῶν συμφερόντων.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι οἱ χριστιανικές ἀξίες συνιστοῦν πολύτιμο ἐργαλεῖο διαχείρισης τῶν προβλημάτων πού προκύπτουν ἀπό τί νέα φάση τῆς τεχνολογικῆς ἐπανάστασης, πού φθάνει μέχρι τήν τεχνητή νοημοσύνη³². Σήμερα, τά

στροφή, Αναζητήσεις μιᾶς νέας προοπτικῆς γιά τήν Ελλάδα, Ἐπιστημονική Ἐπιμέλεια Εὐάνθης Χατζηβασιλείου, Ἴδρυμα τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων γιά τόν Κοινοβουλευτισμό καί τί Δημοκρατία, Ἀθήνα, 2023, σ. 183.

³¹ Μάξιμος Χαρακόπουλος, «Ἡ ὑποχρέωση τοῦ Ἐσταυρωμένου», *ΒΗΜΑ*, 07.07.2018 <https://www.tovima.gr/2018/07/07/opinions/i-yprochrewsi-toy-estayrwmenoy/>

³² Στό πλαίσιο τῆς 32ης Γενικῆς Συνέλευσης τῆς ΔΣΟ πού πραγματοποιήθηκε στό Βουκουρέστι,

διλήμματα που ἐγείρονται είναι κρίσιμα, καθώς ο άνθρωπος για πρώτη φορά κινδυνεύει να γίνει ύποχραιο της τεχνολογίας. Γι' αυτό, όλο και περισσότερο πλέον ακούγονται φωνές που κάνουν λόγο για τήν αναγκαιότητα θέσπισης ήθικων κριτηρίων στή χρήση της τεχνολογίας. Για να μίν καταστει ο άνθρωπος, με μιά αντιστροφή τών ρόλων, σε εργαλειό τών μηχανών.

Αναμφίβολα, ή ΕΕ μετά τήν κατάρρευση του ανατολικού μπλόκ και τί μί ένσωμάτωση της Ρωσίας σε αυτή, αλλά και τί βίαιη συνειδητοποίηση ότι ή συμμετοχή της στό NATO δέν διασφαλίζει τήν ειρήνη στή γηραιά ήπειρο, πρέπει να αναζητήσει τόν ρόλο της στήν παγκόσμια σταθερά. Αυτό, όπως τονίσθηκε, πρέπει να περιλαμβάνει τήν πολιτική ολοκλήρωση και τήν συγκρότηση μιάς κοινής έξωτερικής και άμυντικής πολιτικής. Μόνον έτσι θά άποτελέσει έναν σεβαστό πόλο στό παγκόσμιο σύστημα, με αυτόνομη πορεία, βάσει τών συμφερόντων τών ευρωπαϊκών λαών.

Όστόσο, ή Εύρώπη, παράλληλα με τόν διάλογο για τήν άμυντική της θωράκιση, τόν παραγωγικό της μετασχηματισμό και τήν έξωτερική της πολιτική, που μοιραία θά περιορίζει σε κάποιο βαθμό τήν έθνική κυριαρχία προς όφελος της ευρωπαϊκής ένοπιότητας³³, πρέπει να άνοιξει με μεγαλύτερη άποφασιστικότητα τό ζήτημα τών άξιων που διέπουν τίς πολιτικές της, τό ζήτημα

στις 2-6 Ιουνίου 2025, διοργανώθηκε ειδική συνεδρία με θέμα «Η συνεργασία κοινοβουλευτικών και θρησκευτικών θεσμών για τήν διαμόρφωση κατευθυντήριων άρχών για τήν χρήση της Τεχνητής Νομοσύνης: ή συμβολή της Διακήρυξης του Μαρακές της Δια-Κοινοβουλευτικής Ένωσης (IPU)». Άνάμεσα στους εισηγητές ήταν ο Ρουμάνος Υπουργός Έρευνας, Καινοτομίας και Ψηφιοποίησης, κ. Bogdan-Gruiia Ivan, ο Βουλευτής κ. Alin Colesa, Μέλος της Ρουμανικής αντιπροσωπείας στή ΔΣΟ, ο Καθηγητής της Σχολής Αυτόματισμού και ήλεκτρονικών ύπολογιστών του Πολυτεχνείου του Βουκουρεστίου κ. Florin Pop, ο Καθηγητής της Σχολής Έπιστημών και Τεχνολογίας του Πολυτεχνείου του Βουκουρεστίου, κ. Ciprian Dobrea και ο κ. Φώτιος Φυτσίλης, Προϊστάμενος Τμήματος Έπιστημονικής Τεκμηρίωσης και Έποπτείας, Έπιστημονική Έπιπρεσία, Βουλή τών Έλλήνων. Σχετικά στό <https://eiao.org/32i-olomeleia-voukouresti-roumania-2-6-iouniou-2025/>

³³ Ήταν προφητικά τά όσα είχε αναφέρει ή προσφάτως έκλιπούσα Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη, ως Πρόεδρος της Βουλής τών Έλλήνων, κατά τήν όρκωμοσία του Προέδρου της Δημοκρατίας Κάρουλο Παπούλια, στις 08.02.2005, όταν τόνισε ότι «*άναλαμβάνετε, κύριε Πρόεδρε, τήν Προεδρία της Έλληνικής Δημοκρατίας για μία πενταετία όπου θά σημειωθούν σημαντικά γεγονότα και έξελίξεις: Η Εύρωπαϊκή ένοπιωση θά προωθηθει με τήν ψήφιση ένδεχομένων και της Συνταγματικής Συνθήκης, τά έθνικά σύνορα και ένα μέρος της έθνικής κυριαρχίας θά περιορισθούν χάριν της ειρήνης, της εημερίας και της ασφάλειας στή διεγρυμένη Εύρώπη, τά δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη θά ύποστούν μεταβολές, καθώς θά μπορούν να προστατευόνται, αλλά και να παραβιάζονται από άρχές και έξουσίες πέραν τών γνωστών και καθιερωμένων και, πάντως, ή Δημοκρατία θά συναντήσει προκλήσεις και θά δοκιμασθει από ένδεχόμενες νέες μορφές διακυβέρνησης*». Όλοκληρη ή προσφώνηση διαθέσιμη στό <https://www.youtube.com/watch?v=irHW-STliY8>

της ταυτότητας της νέας Ευρώπης, πέρα από στενά τεχνοκρατικές αντιλήψεις, με σεβασμό στις παραδόσεις της, και, κυρίως, αυτές του χριστιανισμού³⁴. Ο δρόμος αυτός είναι ζωτικός για τό ίδιο τό ευρωπαϊκό μέλλον.

Βιβλιογραφία - Πηγές Διαδικτύου

Άρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Αναστασίου Χρήστος, «Η ευρωπαϊκή επιλογή στή μεταπολιτευτική έθνική στρατηγική του Κωνσταντίνου Καραμανλή», *στό Μετά τή Μικρασιατική Καταστροφή, Αναζητήσεις μιάς νέας προοπτικής για τήν Ελλάδα*, Έπισημονική Έπιμέλεια Εϋάνθης Χατζηβασιλείου, Ίδρυμα τής Βουλής τών Έλλήνων για τόν Κοινοβουλευτισμό και τί Δημοκρατία, Αθήνα, 2023, σ. 183.

Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας Αναστάσιος: *Νά αντισταθούμε στήν παρακμή*, Συνέντευξη στόν Άλέξη Παπαχελά και στήν έφημερίδα Καθημερινή, 31.12.2017, διαθ. στό <https://www.kathimerini.gr/opinion/interviews/941365/archiepiskopos-alvanias-anastasios-na-antistathoume-stin-parakmi/>

Καλύβας Στάθης Ν., *Η άνοδος τής χριστιανοδημοκρατίας στήν Ευρώπη*, Ίνστιτούτο Δημοκρατίας Κωνσταντίνου Καραμανλής και Ποιότητα, 2003.

Παπακώστας Άντώνης, πρώην στέλεχος ΕΕ και Έπισημονικός Συνεργάτης, ΕΛΙΑΜΕΠ, Μπλάσιουκος Σπύρος, Καθηγητής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Άθηνών, Κύριος Έρευντής και Έπί κεφαλής Ευρωπαϊκού Προγράμματος «Άριάν Κοντέλλν», ΕΛΙΑΜΕΠ και Ματσούκας Γιώργος, Βοηθός Έρευνας, ΕΛΙΑΜΕΠ, *Οί Πολιτικές Όμάδες του νέου Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου: Πολιτικές Συγκλίσεις και Διαιρέσεις, Ευρωπαϊκοί Θεσμοί & πολιτικές*, ΕΛΙΑΜΕΠ, διαθ. στό <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2025/12/Working-Paper-135-Blavoukos-Papakostas-Matsoukas-1.pdf>, Δημοσιεύτηκε στις 11.12.2025.

Πάπας Ίωάννης-Παύλος Β΄, *Όμιλία σχετικά μέ τό ευρωπαϊκό οικοδόμημα*, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διαθ. στό <https://www.youtube.com/watch?v=Ej49oIFc1pg>

Σβολόπουλος Κωνσταντίνος (γεν. έπιμ.), *Κωνσταντίνος Καραμανλής: Αρχείο, γεγονότα και κείμενα*, Αθήνα 1994, τ. 11, «Όμιλία Καραμανλή μετά τήν ύπογραφή τής Συνθήκης Προσχωρήσεως», 28 Μαΐου 1979, σ. 144.

---

³⁴ Για τό ζήτημα βλ. και *Η πολιτική ως χώρος έκφρασης τών χριστιανικών αξιών στήν καθημερινότητα*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη Μάιος του 2024, Βουλή τών Έλλήνων, Αθήνα, 2026. Τό συνέδριο συνδιοργανώθηκε μέ τί Διάσκεψη τών Ευρωπαϊκών Έκκλησιών (CEC), τήν Έπιτροπή τών Έπισκοπικών Διασκέψεων στήν Ευρωπαϊκή Ένωση (COMECE), τήν Θεολογική Σχολή του ΑΠΘ και τήν Ίερά Μητρόπολη Θεσσαλονίκης. Σέ αυτό συμμετείχαν ως έισηγητές 50 ακαδημαϊκοί, βουλευτές, κυβερνητικά στελέχη και ευρωβουλευτές από διάφορες χώρες, έπίσκοποι και εκπρόσωποι εκκλησιών όλων τών δογμάτων, διπλωμάτες, εκπρόσωποι διεθνών κέντρων και ευρωπαϊκών οργανώσεων τής κοινωνίας τών πολιτών. Μάλιστα, οί διοργανωτές συνυπέγραψαν Έκκληση προς τούς Ευρωπαϊκούς Θεσμούς και τής Ευρωπαϊκής Πολιτικής Παρατάξης για τίς Χριστιανικές Άξίες, υπό τόν τίτλο «Ευρώπη, νά είσαι ό έαυτός σου», -ή έκκληση στό <https://www.scribd.com/document/717387084/Έκκληση-πρός-όλους-τούς-Ευρωπαίους-πολίτες-πού-παραπέμπει-σε-όμιλία-του-Πάπα-Ίωάννη-Παύλου-του-Β΄-ή-όμιλία-διαθέσιμη-στίς-https://www.youtube.com/watch?v=Ej49oIFc1pg>

Χαρακόπουλος Μάξιμος, *‘Ο άναθεωρητισμός της Τουρκίας νά έχει συνέπειες, παρέμβαση στό πλαίσιο τών έργασιών της EUROPOL, 26.10.2022, διαθ. στό <https://www.newsbeast.gr/politiki/arthro/9098910/charakopoulos-o-anatheoritismos-tis-tourkias-na-echei-synepeies>*

Χαρακόπουλος Μάξιμος, «‘Ο ίός του ίσλαμικού φονταμενταλισμού στην Εύρώπη», *ΒΗΜΑ τής Κυριακής 29.11.20, διαθ. στό <https://www.tovima.gr/print/nees-epoxes/o-ios-tou-islamiku-fontamentalismou-stin-eyropi>*

Χαρακόπουλος Μάξιμος στή συνεδρίαση τής Ειδικής Διαρκούς Έπιτροπής Εύρωπαϊκών Υποθέσεων καί τής Διαρκούς Έπιτροπής Δημόσιας Τάξης καί Δικαιοσύνης τής Βουλής τών Έλλίνων μέ θέμα «‘Οί πολιτικές του Εύρωπαϊκού Τρόπου Ζωής - Παρουσίαση του Προγράμματος τής Εύρωπαϊκής Έπιτροπής έτους 2024», 01.02.2024, διαθ. στό <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/ToKtirio/Fotografiko-Archeio/#96be92b6-cf7b-43b4-962f-b10800c0862f>

Χαρακόπουλος Μάξιμος, «‘Η ύποχρέωση του Έσταυρωμένου», *ΒΗΜΑ, 07.07.2018, <https://www.tovima.gr/2018/07/07/opinions/i-yproxrewsi-toy-estayrwmenoy/>*

Χαρακόπουλος Μάξιμος στήν Ειδική Θεματική Συνεδρίαση: *‘Ο ρόλος τών χριστιανικών άξιων στην Εύρώπη καί τόν Κόσμο: Συγκλίσεις καί Άποκλίσεις, στό πλαίσιο τής 30ης έπετειακής Συνέλευσης τής ΔΣΟ, Χαλκιδική, 30 Ιουνίου 2023, διαθ. στό <https://www.maximos.gr/index.php/omilies/item/7130-omilia-gg-tis-dso-maksimou-charakopoulou-stin-eidiki-thematiki-synedriasi-o-rolos-ton-xristianikon-a>*

Ψαρούδα-Μπενάκη Άννα, «‘Ορκωμοσία Παπούλια Κάρολου», 08.02.2005, διαθ. στό <https://www.youtube.com/watch?v=irHWSTliIY8>

Article 17 TFEU, *Dialogue with churches, and religious and philosophical organisations, 2/12.2024, διαθ. στό [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2018\)614658](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2018)614658)*

Conference on the Future of Europe, *REPORT ON THE FINAL OUTCOME, May 2022 διαθ. στό <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20220509RES29121/20220509RES29121.pdf>*

EU must become a 'genuine federation' to avoid deindustrialisation and decline, Draghi says, 02.02.2026, διαθ. στό <https://www.euronews.com/my-europe/2026/02/02/eu-must-become-a-genuine-federation-to-avoid-deindustrialisation-and-decline-draghi-says>

Inter-Parliamentary Union, Marakesh Communiqué, adopted during the Parliamentary Conference on Interfaith Dialogue, Marrakesh, 15 June 2023, διαθ. στό: <https://www.ipu.org/file/17036/download>.

Inter-Parliamentary Union, Rome Communiqué, adopted during the second Parliamentary Conference on Interfaith Dialogue, Rome, 21 WeberJune 2025, διαθ. στό <https://www.ipu.org/file/21869/download>

Religion in the European Union, διαθ. στό https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_the_European_Union#cite_note-EB2018-2

The Immigrant Population in the European Union, 12/04/2025, διαθ. στό <https://www.rfberlin.com/immigrant-population-eu/>

United Nations Charter, Chapter I: «Purposes and Principles», διαθ. στό <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-1>

Weber, «Almost Every Village in Europe Has a Church», διαθ. στο <https://www.thetrumpet.com/20644-weber-almost-every-village-in-europe-has-a-church>.

«Βρυξέλλες: Ήστησαν φάτνη με Χριστό, Παναγία και Ίωσήφ χωρίς πρόσωπα γιά λόγους συμπεριλήψης - Σφοδρές αντιδράσεις», διαθ. στο <https://www.iefimerida.gr/kosmos/fatni-me-hristo-panagia-horis-prosopa-bryxelles>

«Γερμανία: Τά καψόνια πού έκαναν οί μουσουλμάνοι μαθητές πού ήθελαν νά έπιβάλλουν τί Σαρία σέ σχολείο», 18.01.2024, διαθ. στο <https://www.protothema.gr/world/article/1457051/germania-ta-kapsonia-pou-ekanan-oi-mousoulmano-i-mathites-pou-i-the-lan-na-epivaloun-ti-saria-se-sholeio/>

«Έκκληση πρός όλους τούς Εύρωπαϊούς πολίτες», διαθ. στο <https://www.scribd.com/document/717387084/Εκκληση-προς-όλους-τους-Ευρωπαϊούς-πολίτες->

Εύρωπαϊκό Κοινοβούλιο, «Έξωτερική πολιτική: στόχοι, μέσα και έπιτεύγματα», διαθ. στο <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/158/εξωτερικη-πολιτικη-στοχοι-μεσα-και-επιτευγματα>

Εύρωκοινοβούλιο, «Οί πολιτικές ομάδες του Εύρωπαϊκού Κοινοβουλίου», διαθ. στο <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/organisation-and-rules/organisation/political-groups>

«Η Διακοινοβουλευτική Συνέλευση Όρθοδοξίας (ΔΣΟ)», διαθ. στο <https://eiao.org/roia-einai-i-d-s-o/>

«Η ιστορία τής Εύρωπαϊκής Ένωσης - 1945-59», διαθ. στο <https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59-el>

«Νέοι συμπρόεδροι γιά τί συνέχιση τών έργασιών τής Όμάδας ΕΛΚ γιά τόν διαπολιτισμικό και διαθρησκευτικό διάλογο», 10.10.2024, διαθ. στο <https://www.eppgroup.eu/el/grafeio-tyroy/neoi-symproedroi-gia-ton-diapolitismiko-kai-diathriskeytikodialogo>

«Ο φόβος έπιβεβαιώνεται - Η άκροδεξιά στοιχειώνει τίν Εύρώπη», 10.06.24, διαθ. στο <https://www.ertnews.gr/roi-idiseon/o-fovos-epivevaionetai-i-akrodeksia-stoixeionei-tin-eyropi>

«Συνθήκη τής Ρώμης (ΕΟΚ)», διαθ. στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0023>

«Τί Πιστεύουν οί Έλληνες τό 2024 - Α' Μέρος», διαθ. στο <https://www.dianeosis.org/2024/04/ti-pisteoun-oi-ellines-tou-2024-a-meros/>

«Τό αυστηρό Ίσλάμ κερδίζει έδαφος στους νέους τής Γαλλίας - Σύγκρουση μέ τίς άξίες τής χώρας», 26.11.2025, διαθ. στο

<https://www.tovima.gr/2025/11/26/world/to-aystiro-islam-kerdizei-edafos-stous-neous-tis-gallias-syngkrousi-me-tis-aksies-tis-xoras/>

Έπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Άθλητισμού, 17.03.26 Δελτίο Τύπου γιά τίς Έρεές Εϊκόνας στίς αίθουσες τών Δικαστηρίων και τό μάθημα τής Ήθικης, διαθ. στο <https://www.minedu.gov.gr/news/64472-16-03-26->

32Η ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ, ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙ, ΡΟΥΜΑΝΙΑ, 2-6 ΙΟΥΝΙΟΥ 2025, διαθ. στο <https://eiao.org/32i-olomeleia-voukouresti-roumania-2-6-iouniou-2025/>